

LITERKA

duben 2011

Měsíc duben je sice ve znamení aprílového počasí, přesto již rozkvetlá příroda láká všechny do zahrad, ktoukám přírodou nebo kvýletům s cílem navštívit některou ze znovuotevřených pamětihodností. Vydejte se i s Památníkem na malé cestování. Naši průvodci Vás postupně pozvou na Rendez-vous o desáté, kdy společně s nimi můžete putovat proti času světem literární Moravy 19. a 20. století, bloudit labyrintem světa J. A. Komenského, přivítat Cyrila a Metoděje na Velké Moravě nebo se ponořit do období středověku a nahlédnout pod brk nejlepším z písařů. Tajemství Třebíče

- » Editorial
- » Nejbližší akce a výstavy
- » Dubnová výročí
- » S klubem přátel do tajemné Třebíče
- » O knihách vážně i nevážně
- » Klasikové 19. století
- » Tři otázky pro dr. Waltra Fantu
- » Rendez-vous o desáté

Vám ve svém článku odkryje Martina Chmelařová, průvodkyně dalšího jarního výletu s Klubem přátel. Ve spojitosti s právě probíhající výstavou „Musilové – Alois a Robert. Dva slavní z jednoho rodu, arabista a romanopisec.“ si pro Vás Vojen Drlík

připravil přednášku z cyklu Německy psaná literatura na Moravě. Více si můžete přečíst v jeho článku v tomto čísle Literky. Abychom se jen neohlíželi zpět, vydáme se společně také do světa současného písemnictví a literatury. Na dubnové StřeDění jsme pozvali Františka Šalé, s nímž se podíváme do zákulisí dalšího z moravských nakladatelství. Krásné jarní dny Vám přeje

Vaše Romana Macháčková

Verše měsíce
d u b n a

Jakub Deml

*Pampeliško, konečně, kterať
užitečněji strávit život? Dobýt co nejvíce
světla a zachytit co nejvíce rosy!*

5. dubna 1897

bylo vydáno tzv. Badeniho jazykové nařízení zrovnoprávňující češtinu a němčinu v úředním styku v Čechách a na Moravě. Nařízení přikazovalo žádost podanou na úřadech v rámci celé rakousko-uherské monarchie v češtině česky také vyřídit. Toto opatření samozřejmě vyvolalo řadu protestů ze strany Němců a vedlo k pádu vlády a odchodu předsedy rakouské vlády Kazimíra Felixe Badeniho (1895–1897). Jazykové nařízení bylo následně 14. října 1899 zrušeno, čímž se ještě více vyostřily národnostní spory v českých zemích.

16. dubna 1940

proběhla v Brně premiéra opery Maryša na motivy stejnojmenného dramatu sourozenců Aloise a Viléma Mrštíků z roku 1894. Autorem opery je významný český básník, dramatik, publicista, hudební skladatel a dramaturg Emil František Burian. E.F. Burian byl členem literární skupiny Devětsil. V letech 1925–27 spolupracoval s Osvobozeným divadlem, později se scénou Moderní studio. Společně s Jiřím Frejkou založil roku 1927 divadlo s názvem Da–Da, v roce 1933 vzniklo jeho vlastní divadlo D 34.

Nejbližší akce a výstavy Památníku písemnictví na Moravě

Rendez-vous o desáté

Pravidelné čtvrtední mimořádné programy pro návštěvníky od 9 do 99 let (a více) na vybraná témata vždy v 10 hod.

7. dubna – Rukopisy; 14. dubna – Velká Morava; 21. dubna – Literární Morava;

28. dubna – J. A. Komenský

20. dubna, 17 hod., Středeční: O knihách vážně i nevážně

Ze zákulisí nakladatelství – o úskalích i radostech vydávání knih v jednadvacátém století. Beseda s Františkem Šalé, majitelem nakladatelství ALBERT.

21. dubna, 16 hod., Klasikové 19. století

Přednáška Vojena Drlíka z jarního přednáškového cyklu na téma Německy psaná literatura na Moravě.

7. května dubna, 9 hod., S Klubem přátel do tajemné Třebíče

Důvěrnice Klubu přátel Martina Chmelařová provede účastníky výletu malebným městem Vysočiny Třebíčí (Karlovo náměstí, kostel sv. Martina, židovské město, Bazilika sv. Prokopa).

Sraz bude v 8 hod. 40 min. na ÚAN Zvonařka, stanoviště č. 24 (odjezd autobusu je v 9 hod.).

S Klubem přátel do tajemné Třebíče

Tak jako se v těchto dnech otevírají brány památek, tak i my vstoupíme pomyslnou branou do malebného prostředí Vysočiny. V jejím podhůří, na obou březích řeky Jihlavy,

kteřá tvořív přívrozenou osu města, leží Třebívč. Její počátky sahají až do roku 1101, kdy byl založen benediktínský klášter, centrum náboženského života i vzdělanosti.

Návštěvu města zahájíme prohlídkou Karlova náměstí, které se nachází přímo v centru historického města a zaujme svou rozsáhlostí (22 000 m²). Nejvýznamnější jsou dva renesanční domy – Malovaný a Černý s nádhernou sgrafitovou výzdobou. Nedaleko náměstí stojí kostel sv. Martina s dominantou města, 72 metrů vysokou věží, ze které shlédneme na celé město a také si srovnáme čas podle největších hodin ve střední Evropě.

Na druhém břehu Jihlavy se octneme na místě, na kterém se jakoby zastavil čas. Nachází se zde unikátně zachovalé židovské město. K nejceňnějším objektům zde patří Zadní synagoga z přelomu 16. a 17. století.

Židovská čtvrť, společně s židovským hřbitovem a Bazilikou sv. Prokopa byla v roce 2003 zapsána do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Právě prohlídkou Baziliky sv. Prokopa zakončíme naše putování.

Třebívč láká rozmanitou historií, zajímavými památkami a v neposlední řadě malebnou přírodou, která obklopuje toto tajemné město. Prostředí inspirovalo také mnohé básníky a spisovatele. Z celé řady jmenujme například Vítězslava Nezvala a Jakuba Demla. Oba absolvovali místní gymnázium a Třebívč zůstala trvalou součástí jejich života a díla.

Přijměte pozvání na výlet Klubu přátel, který se uskuteční v sobotu 7. května. Sraz bude v 8 hod. 40 min. na ÚAN Zvonařka, stanoviště č. 24 (odjezd autobusu je v 9 hod.).

O knihách vážně i nevážně

Dubnová beseda s Františkem Šalé, zakladatelem a majitelem nakladatelství ALBERT, je pokračováním dlouhodobého cyklu Moravská nakladatelství se představují..., v jehož rámci jsme již dříve v Památníku prezentovali produkci brněnského Hostu a Doplňku a ostravského Repronisu.

Svou činnost zahájilo nakladatelství ALBERT na podzim roku 1991 v Boskovicích a původně se specializovalo na vydávání knih pro děti a mládež. V roce 1994 začalo vydávat i jiné žánry a v současné době tvoří převážnou část produkce tituly z oblasti společenských věd a sborníky z konferencí, v edici SCAN vydalo nakladatelství literaturu zabývající se prevencí a bojem proti drogám. Menší část produkce tvoří překlady a díla ze současné české literatury. Nepřehlédnutelnou součástí nakladatelské činnosti Alberta

jsou však knihy tematicky zaměřené na rodný kraj Františka Šalé, Moravské Slovácko, ať už ve zpěvnících či publikacích věnovaných významným osobnostem slováckého folklóru (Hornácký zpěvník sedláckých, „Nebudem dobrý, nebudem“ Primáš Jarek Miškeřík ad.). Významně se také podílí na vydávání knih Společnosti Přátel jižních Slovanů, jimž je věnována samostatná edice.

A o čem se bude povídat? O tom, co se děje v zákulisí nakladatelství před tím, než se hotové dílo dostane do rukou čtenáři, o úskalích i radostech vydávání knih v jednadvacátém století.

Klasikové 19. století

Proměny evropského kontinentu, který se – jistě obtížně a velmi zvolna a poněáhlu – sbližuje s myšlenkou jednoty, založené na historické, kulturní, politické a ekonomické společné tradici, mají jistě i vliv na představy o vlastenectví, národu a státu. Zdá se, že by někdy v budoucnu mohlo i v Evropě přestat platit rovnítko mezi jazykem a národem a národem a státem. Tedy něco, co dokázal „tavicí tyglík“. V něm vznikl nacionalismus nového druhu, postavený především na ideji státnosti. To je něco, co se v Evropě daří jen

sporadicky a co se nikdy nepodařilo na našem území, pro něž je po dlouhá staletí typická propast mezi německým a českým společenstvím. V devatenáctém století roztržka mezi Němci a Čechy žijícími na území českého království dospěla do situace, kdy sousedé jakoby o sobě ani nevěděli. Tak se stalo, že se intenzivněji zabýváme kulturním životem německé menšiny až dnes a postupně ho integrujeme do vlastních dějin.

Literatura na Moravě k tomu všemu bez výjimky se vším všudy patří a tak nepřekvapí, že v posledních desetiletích se pohled na literaturu na Moravě mění – do našeho zorného pole se dostává vše, co na Moravě vzniklo, nebo s ní souvisí. A v tomto širším pohledu se najednou objevují díla a osobnosti, dlouho stojící v pološeru anebo vůbec ve stínu zájmu nás, českých Moravanů. Zkrátka tématem se stala i jinojazyčná literatura z Moravy, především ta německá. Památník se v letošním roce tomuto tématu věnuje v několika rovinách. V programové řadě StřeDění jsme se dotkli vysídlování a znovuosídlování, výstava o Aloisi a Robertu Musilovi ilustruje rodinné česko-německé vztahy a beseda o německé literatuře na Moravě v 19. století přiblíží toto téma v historické perspektivě a v kvalitativně redukované zkratce. V ohnisku zájmu bude – jak jinak – známé trojhvězdi vyznačené jmény Karel Postl alias Charles Sealsfield, Jan Jakub David a Marie von Eschenbach. Každý z těchto autorů reprezentuje určité křídlo tehdejší společnosti a rozvrstvení autorů, Karel Postl je jedním z velké řady kleriků spojených s krásnými uměními a zejména s písemnictvím. Napočítali bychom jich na české a německé straně celou řadu a jejich činnost vrcholí na naší půdě skupinou nazývanou Katolická moderna. Postl je ovšem i reprezentantem těch, kteří se rozešli s oficiální církví (na straně české, i když v poněkud jiné podobě, můžeme jmenovat F. M. Klácela), případně se stali jejími kritiky. Jan Jakub David reprezentuje silnou židovskou komunitu a velký podíl autorů židovského původu na literární tvorbě, opět s obdobným podílem v kulturách české a německé. A konečně Marie von Eschenbach, spisovatelka šlechtického původu, která si své spisovatelské řemeslo musela v prostředí konzervativních pozdně feudálních kruhů téměř vyvzdorovat. Jakoby ne úplně náhodou vstoupila do německé literatury autorka s českými předky a přiřadila se k významným českým ženám spisovatelkám, jako jsou Božena Němcová, Eliška Krásnohorská, Karolina Světlá atd. Ale na přetřes by měli přijít i ti, kteří se pohybovali na hranici obou světů. Třeba Jan Ohéřal, Moravan, který se stal vídeňským žurnalistou, anebo Emil Camilo Vacano, artista, který se stal mimo jiné překladatelem Aloise Jiráska. O tom všem a možná i o něčem dalším si popovídáme na besedě 21. dubna v Památníku písemnictví na Moravě.

3 OTÁZKY pro

dr. Waltra Fantu

Vedoucí Institutu Roberta Musila při Univerzitě v Klagenfurtu navštívil Brno v loňském roce. Prezentoval zde zejména novou elektronickou edici materiálů vztahujících se k Robertu Musilovi, především digitalizovaných rukopisů, dopisů, deníkových záznamů atd. Obvyklé literkovské otázky proto mířily na činnost Institutu.

Jaké jsou základní úkoly Institutu Roberta Musila?

Institut je součástí Univerzity Klagenfurt, ovšem jako výzkumný ústav nemá výukové úkoly. Současně plní funkci regionálního Literárního korutanského muzea a regionálního korutanského Domu literatury. V archivu jsou soustředěny, uchovávány a využívány pro badatelské účely literární dokumenty zejména korutanských spisovatelek a spisovatelů. V Domě literatury se pravidelně konají čtení rakouských a zahraničních autorek a autorů. Jádrem výzkumné činnosti je oddělení pro digitální edici,

jež v letech 2000–2009 připravilo Klagenfurtské vydání děl Roberta Musila, a které je od roku 2009 distribuováno v podobě DVD. Vedle toho je zde vedení Mezinárodní společnosti Roberta Musila.

Jak je váš institut přístupný veřejnosti?

Korutanský literární archiv je pro badatele volně přístupný po předchozím ohlášení. Více o něm najdete na stránkách www.uni-klu.ac.at/musil. Korutanské vydání Roberta Musila je dosažitelné prostřednictvím internetu a tam si je lze rovněž objednat. Adresa je www.uni-klu.ac.at/musiledition. A pochopitelně – opět prostřednictvím internetu se zájemci mohou seznámit s činností Mezinárodní společnosti Roberta Musila (www.musilgesellschaft.at).

A plány v nejbližší budoucnosti?

Nejdůležitější je nová edice již tolikrát zmiňovaného Klagenfurtského vydání Roberta Musila a to plánujeme do dubna roku 2012. Ve stejném roce hodlá Musilova společnost uspořádat kolokvium (12. 4. – 15. 4. 2012) na téma Robert Musil a literární život jeho doby. Doprovázet je bude výstava Robert Musil ve výtvarném umění. A čeká nás příprava nového dvacetidílného knižního vydání děl Roberta Musila, jež je naplánováno na léta 2012–2016.

A už poněkud mimo úzký musilovský kontext se budeme podílet na badatelském projektu Studium rukopisů – mezinárodní síť ke srovnávacímu studiu procesu psaní u moderních autorů v různých jazycích a písmových systémech.

Rendez-vous o desáté

Velká Morava

Vydejme se ke kořenům našeho písemnictví na Velkou Moravu. Seznamme se s písemnictvím této doby, jež se zachovalo díky pozdějším opisům. Představme si podrobněji osobnosti Cyrila a Metoděje. Odkud pocházel? Jakého vzdělání dosáhl? Kde pravděpodobně vytvořil Metoděj originální písmo – hlaholici – a kam měl původně namířeno, když se rozhodl, že bude šířit křesťanství mezi pohany? Vypravme se do dávné fascinující říše a nalezneme odpovědi na tyto a mnohé jiné otázky týkající se literatury, kultury a života velkomoravských obyvatel.

Lenka Vágnerová

Rukopisy

Zvýšená návštěvnost krátkodobých výstav středověkých rukopisů v průběhu šestileté existence Památníku svědčí o zájmu veřejnosti o tuto tematiku. Proto jsme zařadili téma Rukopisy do našeho nového vzdělávacího cyklu přednášek pro veřejnost. Přímo uprostřed vystavovaných exponátů se tak návštěvníci mohou hlouběji ponořit do světa středověkých skriptorií, rukopisů, iluminací či gotického písma, nahlédnout do tajů výroby pergamenu a dozvědět se například, kdo byli největší nepřátelé tehdejších písařů. Za skromný cíl si klademe zvýšit u zájemců povědomí a znalost základních pojmů spojených s tímto zajímavým obdobím ve vývoji knihy, písma a základů naší současné vzdělanosti.

Ivan Zálešák

Jan Amos Komenský

V rámci programu „Jan Amos Komenský“ se seznámíme nejen s životními osudy slavného moravského filozofa, teologa a pedagoga 17. století, ale také s historickými událostmi jeho doby. Projdeme četnými místy, která Komenský navštívil, kde pobýval a

tvořil svá díla. Připomeneme si jeho nejvýznamnější spisy, názory a myšlenky. Společně nahlédneme do Komenského mapy Moravy a obrázkové encyklopedie Orbis pictus. Bude vyhrazen i prostor pro diskuzi či případné otázky. Pro zájemce je připravena také tematická křížovka.

Silvie Kresová

Literární Morava

Literární Morava nás na rozdíl od předchozích programů nezavede do hluboké minulosti, ale v kontextu dějin lidstva do doby poměrně nedávné. Přeneseme se na Moravu, do období přelomu 19. a 20. století. Ve stávající expozici Památníku se například blíže seznámíme s představitelem realistického dramatu z venkovského prostředí. Na Moravské Slovácko se přeneseme nejenom prostřednictvím tvorby bratří Mrštíků, ale také Gabriely Preissové. Díky tvorbě autorů, kteří lokálně i myšlenkově zapadají do moravského prostředí, ale řadí se k jiné jazykové literatuře, např. Marie von Ebner-Eschenbach či Ferdinand von Saar, se přesuneme na Blanensko. Pomocí krátkých ukázek a pracovního listu si návštěvníci mohou upevnit získané informace.

Martina Chmelařová

Vydává Muzeum Brněnska, příspěvková organizace

připravuje Památník písemnictví na Moravě

Klášter 1, 664 61 Rajhrad

tel. 547 229 136

e-mail: rajhrad@muzeumbrnenska.cz

www.muzeumbrnenska.cz/rajhrad.htm

Odpovědný redaktor: Vojen Drlík, redaktor: Romana Macháčková

Autoři textů: Vojen Drlík, Martina Chmelařová, Silvie Kresová, Romana Macháčková, Andrea Procházková, Lenka Vágnerová, Ivan Zálešák

Vychází desetkrát ročně, číslo 4, ročník 5.